

Pedagogik faoliyatning mohiyati va qadriyat xususiyatlari

BAJARDI:BEGIMQULOV KATTABEK

TEKSHIRDI:SALIXOVA MUHAYYO

MAVZU: DIDAKTIKA – FAN SIFATIDA

R e j a:

- 1 Didaktika xaqida tushuncha.
- 2 Didaktikaning predmeti va vazifalari.
- 3 Didaktikaning tashkil topishi va rivojlanishi.
- 4 Foydalaninlgan adabiyotlar

Muhammad al-Xorazmiy (IX asr) bilish nazariyasi rivojlanishiga katta hissasini qo'shgan. U birinchi bo'lib koinot ob'ektlarining harakatlari hamda yerdagi nuqtalarining joylashishini jadval ko'rinishida aks ettirib, tajriba-kuzatish va tadqiqotlar metodlarini ilmiy jihatdan asoslab berdi, yagonalikning birligi tamoyili, shuningdek, alohida va umumiyligi, induksiya va deduksiyalarning mohiyatini aniqlashtirdi; matematik masalalarni yechishning algoritmik metodini ishlab chiqdi. Bu metoddan bugungi kunda ham foydalanib kelinmoqda.

Al-Kindiy (IX asr) ilmiy bilishning uch bosqichli konsepsiyasini ilgari suradi. Alloma insonning bilishini: sezgiga oid va ratsional bilish tarzida ikkiga ajratadi. Sezib bilishning predmeti va ob'ekti barcha jism va moddiy narsalar hisoblanadi. Kindiyning fikricha, **sezib bilish aql uchun muhim materialni beradi.**

Abu Nasr Forobiy (X asr) Kindiy g'oyalarining mohiyatini aniqlashtiradi. Biror narsani bilishga intilgan inson avvalo uning ma'lum holatini o'rganadi, o'zlashtirganlarini o'zlashtirilishi zarur bo'lgan bilimlarga yo'naltiradi. Alloma fanlar klassifikatsiyasi, shuningdek, bilish faoliyatini tashkil etishga oid tavsiyalarni ishlab chiqadi.

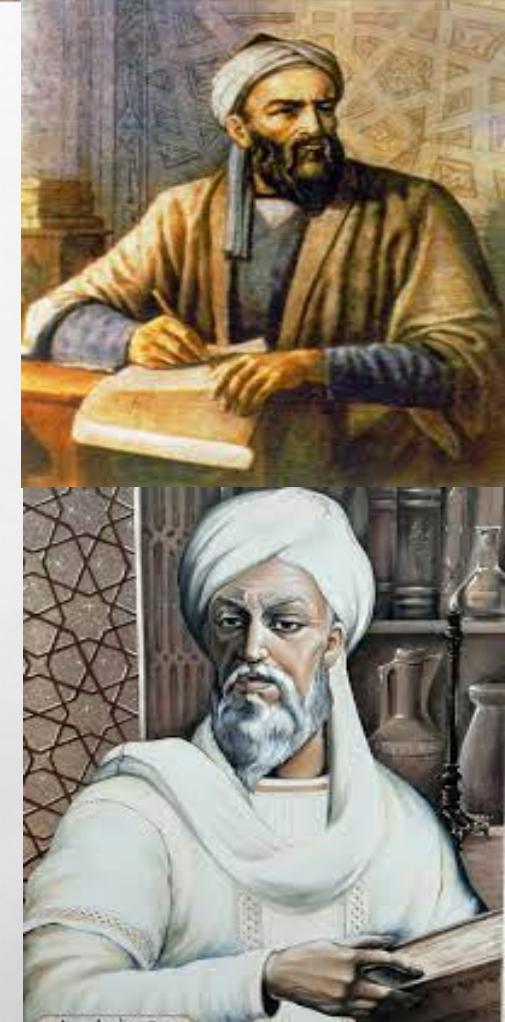
Yaxshi nazariyotchi bo'lish uchun deydi, - Abu Nasr Forobiy, - qaysi fan bilan shug'ullanishidan qat'iy nazar quyidagi uchta shartga amal qilish kerak:

- 1) fan asosida yotuvchi barcha tamoyillarni yaxshi bilishi;
- 2) ushbu tamoyil va ma'lumotlar asosida zarur xulosani chiqarishi, ya'ni, mulohaza yuritish qoidalarini bilishi kerak;
- 3) xato nazariyalarni isbotlab berish va boshqa mualliflar fikrlarini tahlil qilishni, shuningdek, haqiqatni yolg'ondan ajratish va xatoni tuzatishni bilishi zarur.

Abu Rayhon Beruniy Beruniy (XI asr) bilishni uzluksiz, to'xtovsiz davom etadigan jarayon sifatida tushunadi. Allomaning fikricha, insoniyat borliqning haqiqiy mohiyati, hozircha noma'lum bo'lgan jihatlarini kelajakda bilib oladi.

Abu Ali ibn Sinoning (XI asr) bilish nazariyasida sabab haqidagi ta'limot alohida o'rinni oladi. U sabablarni aniq, sezish asosida anglanadigan va yashirin, tashqi holatlarini tahlil etish asosida tushuniladigan sabablarga ajratadi va hodisaning mohiyati uning yuzaga kelish sabablarini aniqlash yo'li bilan anglanishi mumkin deb hisoblaydi. Alloma ushbu gnoseologik qoidani o'zining tabiblik amaliyoti, kasallikkarni ularning simptomlari bo'yicha va dorilar ta'sirini kuzatish asosida aniqlagan.

Didaktika (ta`lim nazariyasi: yunoncha «didaktikos»

“urgatuvchi”, «didasko» esa – “urgenuvchi” ma`nosini bildiradi) ta`limning nazariy jixatlari (ta`lim jarayonining moxiyati, tamoyillari, qonuniyatları, o'kituvchi va o'kuvchi faoliyati mazmuni, ta`lim maksadi, shakl, metod, vositalari, natijasi, ta`lim jarayonini takomillashtirish yullari va xokazo muammolar)ni urgenuvchi fan.

Bu so'z 1613 yili Germaniyada nemis pedagogi Wolfgang Ratke (1571-1635 yollar) tomonidan kiritildi

Bu tushunchani buyuk chex pedagogi Yan Amos

Komenskiy (1592-1670 yillar) “Buyuk didaktika” nomli mashxur asarida tilga oladi. Lekin Komenskiy “didaktika bu faqat ta`limgina emas, balki tarbiyalash xam”, deb ta`kidlaydi.

Didaktikaning predmeti, funksiyalari va vazifasi. Pedagogika fani ta`lim va tarbiya jarayonini ularning yaxlitligi va birligi asosida urganadi. Ikki faoliyatning xar birining moxiyatini anik bayon etish uchun didaktika ([ta`lim nazariyasi](#)) va tarbiya nazariyasini ajratib kursatadilar.

Didaktikaning asosiy kategoriyalari va didaktik tushunchalar tizimi. Muayyan fanga xos bulgan tushunchalarda insoniyat tomonidan ijtimoiy tarakkiyot jarayonida tuplangan bilimlar aks etadi. Mavjud ilmiy tushunchalar ikki asosiy guruxga ajratiladi:

- 1) falsafiy tushunchalar;
- 2) xususiy ilmiy, ya`ni, muayyan fangagina xos bulgan tushunchalar.

Didaktika uchun “umumiyl va aloxida”, “moxiyati va xodisa”, “qarama-qarshilik”, “bogliklik” kabi falsafiy tushunchalar xam muxim axamiyatga ega. Didaktikada qullaniladigan umumiyl-ilmiy tushunchalar orasida “tizim”, “tuzilma”, “vazifa”, “element” kabilar aloxida urin tutadi

Didaktik nazariya (konsepsiya)lar va ularning falsafiy asoslari. Ta`lim jarayoni psixologik-pedagogik konsepsiylar (aksariyat xollarda didaktik tizimlar xam deb ataladi) asosida tashkil etiladi. Didaktik tizim (yunoncha «systema» – yaxlit qismlardan tashkil topgan, birlashtirish) – ma`lum mezonlari asosida ta`lim jarayoning yaxlit xolatini belgilash demakdir. U ta`limning maqsadi, tamoyillari, mazmuni, shakli, metod va vositalarining birligi asosida tashkil etilgan tuzilmalarning ichki yaxlitligini ifodalaydi. Tadqiqodchilar mavjud didaktik konsepsiya (tizim)larni umumlashtirib quyidagi guruxlarga ajratadilar:

- 1) an`anaviy;
- 2) progressiv;
- 3) zamonaviy.

An`anaviy didaktik tizimning yaratilishi nemis faylasufi, psixolog va pedagog I.F.Gerbart (1776-1841 yillar) nomi bilan boglik. U Y.A.

Komenskiyning sinf-dars an`anaviy tizimini tankidiy nukati nazardan kayta asoslab, etika va psixologiyaning nazariy yutuklariga tayangan xolda ta`lim tizimini yaratdi.

I.F.Gerbart ta`lim tizimining asosiy belgisi quyidagilardan iborat. ukuvchilarning intellektual rivojlanishini ta`minlash maktabning asosiy vazifasi; bolani tarbiyalash esa oilaning vazifasidir.

Progressiv (pedotsentrik) tizim bolaning bilim olishida faoliyatining asosiy rol o'ynashini e`tirof etadi. Mazkur tizim asosini D.Dyui tizimi, G.Kershteynning mexnat maktabi, V.Lay nazariyalari tashkil etadi. Zamonaviy didaktik tizim. XX asrning 50-yillarida psixolog va pedagog B.Skinner qismlarga bo'lingan axborotlarni yetkazish, bu jarayonni muntazam nazorat kilish asosida materialni uzlashtirishda samaradorlikka erishish goyasini ilgari suradi. Mazkur goya keyinchalik dasturiy ta`lim deb ataladi. Keyinchalik N.Krauder nazorat natijalariga karab ukuvchiga mustakil ishlash uchun turli materiallarni taklif etadigan tarmoklashtirilgan dasturlarni yaratdi.

Zamonaviy pedagogikada ta`lim paradigma (modeli)lari. Pedagogik paradigma (yunoncha «paradeigma» - misol, namuna) – pedagogika fani rivojining ma`lum boskichida ta`limiy va tarbiyaviy muammolarni xal etish namunasi (modeli, standarti) sifatida ilmiy pedagogik xamjamiyat tomonidan e`tirof etilgan nazariy xamda metodologik kursatmalar tuplami bulib, u ta`limning konseptual modeli sifatida kullaniladi. Bugungi kunda ta`limning kuyidagi paradigmalari keng tarkalgan:

1. An`anaviy – konservativ paradigma (bilim paradigmasi).
2. Ratsionalistik (bixevoiristik) paradigma.
3. Fenomenologik (gumanistik) paradigm.
4. Texnokratik paradigma.
5. Ezoterik paradigma.

Adabiyotlar:

1. Uzbekiston Respublikasining «Ta'lim tugrisida»gi konuni //Barkamol avlod – Uzbekiston tarakkiyotining poydevori. – Toshkent, Shark nashriyot-matbaa konserni, 1997.
2. Uzbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» //Barkamol avlod – Uzbekiston tarakkiyotining poydevori. – Toshkent, Shark nashriyot-matbaa konserni, 1997.
3. Karimov I.A. Barkamol avlod – Uzbekiston tarakkiyotining poydevori. - Toshkent, Shark nashriyot-matbaa konserni, 1997.
4. Mavlonova R. Va boshk. Pedagogika. – Toshkent, Ukituvchi, 2001.
5. Podlasuy I.P. Pedagogika. Novuy kurs. V 2 kn. Kn. 1. – Moskva, Vlados, 1999.
6. www.ziyonet.uz